

رونمایی و معرفی کتاب معماری وارطان هوانسیان

آرمیک نیکوقوسیان

نویسندگان: سهراب سروشیانی، ویکتور دانیل، بیژن شافعی
مجموعه معماری دوران تحول در ایران
ناشر: دید
سال نشر: ۱۳۸۷

مراسم رونمایی کتاب معماری وارطان هوانسیان، از معماران تأثیرگذار در معماری نوین ایران، در تاریخ ۲۶ دی ۱۳۸۷، در تالار بتهون مجموعه خانه هنرمندان، برگزار شد. در ابتدای این مراسم، که شامل دو بخش بود، حامد ناصر نصیر، مجری برنامه، چنین گفت: «امشب به بهانه چاپ کتاب معماری وارطان هوانسیان می‌خواهیم به گذشته‌ای نه چندان دور برویم؛ به مبداء دوران تحول، به فصل نخستین دیدار جهان کهن سال ایرانی با عروسی دلنشین و دوست‌داشتنی که سبب شد این پیر سال خورده؛ یعنی، جامعه سنت مدار ایرانی خیلی زود دل ببازد و خرقة دیرین عزلت و گوشه‌نشینی را فرو گذارد و به هیبت جوانی دل‌داده و آراسته درآید و از کنج خلوت خویش به خیابان بیاید و با نگاه افسون‌زده خود به چشم‌انداز وسوسه‌کننده جهان مدرن چشم بدوزد. گرچه این پیر سنت‌گرا به لحاظ ویژگی‌های ساختاری فرهنگی، تاریخی، فکری و اجتماعی نتوانست در نهایت به صورت تمام و کمال گام به دنیای مدرن بگذارد خاطرة خیال‌انگیز فصل دلدادگی و عشق نخستین همیشه به صورت یک حس نوستالژیک در خاطرة او باقی ماند. شاید همین حس نوستالژیک است که علی حاتمی را وا می‌دارد عاشقانه تهران قدیم را بازسازی کرده و مجموعه هزارستان را بسازد.

فعالیت‌های این مؤسسه مطالبی را ایراد فرمودند.

در بخش دوم مراسم، آقایان دکتر صارمی، اسکندر مختاری و سهراب سروشپانی نکات مهمی را در مورد معماری دوران تحول در ایران و به ویژه، معماری وارطان هوانسیان یادآور شدند.

اسکندر مختاری در سخنان خود با اشاره به جایگاه نقد در معماری معاصر اظهار داشت که هرگونه نقدی باید مبتنی بر اسناد و کتاب‌های معتبر باشد که ما در این زمینه و همچنین تاریخ کهن معماری ایران دچار کمبود هستیم و چاپ این گونه کتب همواره و به صورت مداوم مورد نیاز است. وی در ادامه سخنان خود در مورد ویژگی‌های معماری وارطان هوانسیان اظهار داشتند: «وارطان هوانسیان، بر خلاف بسیاری از معماران دیگر، کار خود را از نقطه اوج شروع کرد ولیکن در اوج به پایان نرساند به طوری که اولین اثرش یک شاهکار معماری است و اگر ما اثر آخر وی را با آثار اولیه‌اش مقایسه کنیم تفاوت عمده‌ای خواهیم دید.

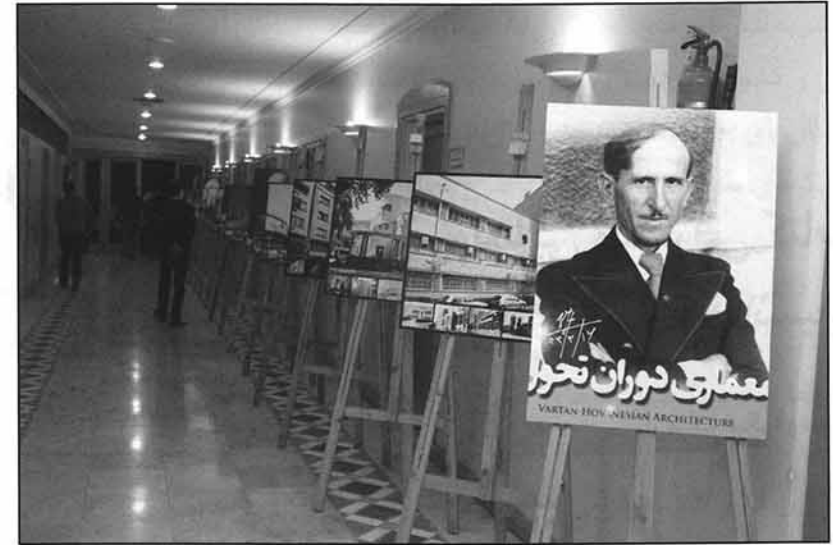
این کتاب توانسته معرفی باشد برای آغازگری که شاید بتوان گفت بنیان‌گذار معماری مدرن در ایران بود. همچنین این کتاب نشانگر این موضوع است که معماری ارزش میراثی دارد و بخشی از تحولات تاریخی ایران محسوب می‌شود».

در ادامه مراسم نیز، ضمن ارج نهادن به کار بسیار دشوار و ارزنده گروه معماری دوران تحول، شامل آقایان سهراب سروشپان، ویکتور دانیل و بیژن شافعی، از انتشارات دید، که با مدیریت و نظارت خانم طباطبایی حوصله، وسواس و دقت نظری خاص در چاپ مجموعه کتاب‌های گروه معماری دوران تحول به کار برده است، قدردانی شد.

آنچه در پی می‌خوانید تاریخچه‌ای از گروه معماری دوران تحول و معرفی کتاب معماری وارطان هوانسیان است که در مراسم رونمایی از کتاب وی ارائه شد.

تاریخچه شکل‌گیری گروه معماری دوران تحول

اندیشه ایجاد گروه تحقیقاتی معماری دوران تحول در ۱۳۶۱ش با عضویت و همکاری پنج تن از دانشجویان رشته معماری شکل گرفت. در ابتدا، راه‌کار سازمان یافته و مؤثری برای شروع وجود نداشت. در نتیجه، فعالیت‌های تحقیقاتی با مشکلاتی فراوان رو به رو می‌شد. این

بسیاری از یادگاران با گذر زمان و گردباد تحولات اجتماعی، در جامعه‌ای که به طور مداوم از لحاظ فرهنگی، اجتماعی و هنری در حال توسعه بوده، از ما دور شدند. یکی از معدود یادگارهایی که توانست در این گردباد تاب آورد و بر جای بماند یادگارهایی از معماری آن دوران است. یادگارهایی که در اثر بی توجهی و عدم شناخت لازم به طور مداوم تخریب می‌شوند و برای دستیابی به چند صد متر فضای ساخته شده بیشتر یا به نام توسعه یک مجموعه عمومی کمر به نابودی آنها می‌بندیم.

به جز اهمیت توجه عمومی و قانونی‌ای که لازم است سازمان میراث فرهنگی، شهرداری و سایر سازمان‌های مدیریت شهری نسبت به خیانت به این بخش از تاریخ شهری ما مبذول دارند بدون شک حفظ این آثار مسئولیتی حرفه‌ای و همگانی است. از یک سو افزایش دانش تخصصی و از سوی دیگر ترویج آگاهی‌های عمومی در این زمینه را مد نظر دارم. این مسئولیتی است که بیشتر بر روی دوش ما متخصصان معماری سنگینی می‌کند».

در بخش نخست این مراسم، دو تن از اعضای گروه معماری دوران تحول، آقایان بیژن شافعی و ویکتور دانیل، درباره تاریخچه و ابعاد فعالیت این گروه، پژوهش‌ها و اهداف آن توضیح دادند. در این بخش همچنین، خانم طباطبایی، مدیر انتشارات دید، در مورد

ناهید طباطبایی، ویکتور دانیل، بیژن شافعی، حمید ناصر نصیر

قاجار آغاز شده و تا کنون ادامه یافته؛ دورانی که در آن تحول با مشخصه‌های متغیری همراه است. بناهای متعددی در این دوران به دست معماران ایرانی و خارجی ساخته شده‌اند که متأثر از تغییرات در زمینه‌های مختلف هستند و ضرورت دارد به دوره‌های تاریخی تقسیم‌بندی شوند. بر اساس این تقسیم‌بندی قدم اول شامل معرفی معماران منفرد و آثار معماری به جای مانده از آنهاست. با معرفی معماران هر دوره، در قدم بعدی، امکان معرفی دوره‌های تاریخی و در نهایت کلیت معماری دوران تحول میسر خواهد شد. به این ترتیب، نتایج تحقیق در سه مرحله قابل ارائه خواهد بود:

۱. معرفی معماران و آثار به جای مانده از آنان شامل معماری، آثار و روش‌ها
۲. معرفی دوره تاریخی شامل معرفی دوره و زمینه‌های متعلق به آن، نمونه آثار، روش‌ها و گرایش‌ها

۳. بررسی معماری دوران تحول شامل تاریخ تحلیلی معماری دوران تحول، تحولات زمینه‌ها و دسته‌بندی روش‌ها و گرایش‌ها

بدین ترتیب، تحقیقات گروه در ۱۳۷۰ش شکل تازه‌ای به خود گرفت. در این مرحله می‌بایست آثار و تحقیقات جمع‌آوری شده از لا به لای طرح‌ها و نوشته‌ها خارج می‌شد و در دسترس علاقه‌مندان قرار می‌گرفت. اولین کتاب منتشر شده از این گروه کتاب

مشکلات چنان بود که گاهی به انصراف اعضا می‌انجامید و در برخی موارد، توقف فعالیت‌های پژوهشی را موجب می‌شد. دسترسی به اسناد و مراجع اولین مشکلی بود که رخ نمود. اکثر آثار منتشر شده در خصوص معماری این دوره متکی به اسناد معتبر و قابل قبول نبود و گاه تا برداشتی شخصی و غیر مستند تنزل مقام می‌یافت. همچنین مراجع و اسناد مورد نیاز بسیار متنوع و پراکنده بود و دسترسی به آنها نیز به تحقیقات وسیع کتابخانه‌ای و استفاده از خاطرات تاریخی مکتوب و شفاهی در سطحی گسترده نیاز داشت. هنوز دهه ۱۳۶۰ش به پایان نرسیده بود که گروه تحقیق معماری دوران تحول به درکی نوین از ضرورت نظام‌مند کردن اطلاعات و مدارک و مستندات دست یافت و در سال‌های آغازین دهه ۱۳۷۰ش، این فعالیت‌های تحقیقاتی جنبه حرفه‌ای و ملی به خود گرفت.

جلسات هفتگی گروه به صورت منظم تشکیل و اطلاعات، اسناد و مدارک جمع‌آوری شده در این جلسات مطرح می‌شد و پس از بررسی کمیته و کیفیت آن برای انتشار به تأیید اعضای گروه می‌رسید.

گروه معماری دوران تحول وظیفه خود را چنین تعریف می‌کند:

معماری دوران تحول به دوره‌ای از معماری سرزمین ایران می‌پردازد که تحول یکی از مشخصه‌های مستمر آن است. از دیدگاه تاریخی این دوره از اواسط سلطنت ناصرالدین‌شاه

تحصیل در زمینه طراحی از خود نشان داد پس از اتمام تحصیلات مدتی در سمت طراح در کارخانه قالی‌بافی تبریز مشغول به کار شد. سپس به تهران مهاجرت کرد و در این شهر به تدریس در مدارس ارمنیان پرداخت و تا ۱۲۹۷ ش، که برای ادامه تحصیلات خود به پاریس رفت، در سمت عضو هیئت مدیره و مدرس در دبستان هایکازیان^۱ مشغول به کار و تدریس بود.

وارطان هوانسیان در زمستان ۱۲۹۷ ش/۱۹۱۹ م عازم پاریس شد و به دلیل علاقه بسیارش به نقاشی به تحصیل در این رشته در مدرسه هنرهای زیبای بوزار پرداخت اما پس از مدت کوتاهی به توصیه اطرافیان به رشته معماری روی آورد و در ۱۵ اکتبر ۱۹۱۹ م در مدرسه اختصاصی معماری پاریس ثبت نام کرد. وی پس از چهار سال، در ۱۹۲۳ م، از این مدرسه فارغ التحصیل شد و بلافاصله تحصیلات خود را در رشته شهرسازی همان مدرسه ادامه داد.

در بخشی از مقاله چاپ شده در اولین شماره مجله آرشیکتک (۱۳۲۵ ش) تحت عنوان «آرشیکتک‌های ما را بشناسید» آمده است:

«... بدبختانه تحصیل مخارج دارد و دانشجوی فقیر ما قادر به پرداخت هزینه‌های مدرسه نبود لیکن، نظر به پشتکار و استعداد ذاتی او، اولیای مدرسه قبول کردند که استثنائاً به وارطان اجازه داده شود تحصیلات خود را ادامه داده و مخارج مدرسه را پس از پایان تحصیل و شروع به کار بپردازد»^۲.

حین ادامه تحصیلات عالی وارطان هوانسیان به همراه گروهی از همکارانش به کار عملیات ترمیم خرابی‌های پس از جنگ جهانی اول در اطراف پاریس گمارده شد. در این کار، اقبال با وی بود زیرا توانست مدتی زبردست معماری چیره‌دست به نام هانری سواژ^۳ تجربیاتی گران بها کسب کند و سپس، با افتتاح دفتر شخصی خود کار را ادامه دهد. در بخش دیگری از همان مقاله می‌خوانیم:

«... ضمناً وارطان از کارهای اجتماعی نیز غافل نبود و به طور مؤثری در تشکیل انجمن ایرانیان مقیم فرانسه شرکت جسته و به اتفاق آقایان دکتر امینی، دکتر نصر،

معماری نیکولای مارکوف در ۱۳۸۲ ش بود. سپس، کتاب معماری کریم طاهرزاده بهزاد در ۱۳۸۴ ش به زیور چاپ آراسته شد و بالأخره، در پاییز ۱۳۸۷ ش، گروه معماری دوران تحول کتاب معماری وارطان هوانسیان را به چاپ رساند.

از کارهای در دست اقدام این گروه چاپ کتاب‌های معماری پل آبکار و کتاب معماری گابریل گورکیان، دو معمار ایرانی - ارمنی و همچنین کتاب معماری رونالد دوبرول، معماری خارجی، که در ایران فعالیت داشته و آثاری بسیار از خود برجای گذاشته است، می‌باشد. تمامی اسناد و مدارک مربوط به این معماران جمع‌آوری شده و در مرحله تدوین است. پس از چاپ این مجموعه از کتاب‌ها گروه در نظر دارد کتابی در مورد تاریخ تحلیلی معماری دوران تحول به چاپ رساند.

کتاب معماری وارطان هوانسیان

این کتاب از چهار بخش اصلی شامل: ۱. زندگی‌نامه، ۲. زمینه‌ها (شامل دو قسمت زمینه‌های داخلی و زمینه‌های معماری)، ۳. معرفی بناها، ۴. تحلیل معماری وارطان هوانسیان تشکیل شده است.

زندگی‌نامه

وارطان هوانسیان در ۱۲۷۴ ش/۱۸۹۶ م، در تبریز، در خانواده‌ای پرجمعیت، متولد شد. پدرش، بالاسان هوانسیان، مأمور خرید خشکبار و کارمند تجارت‌خانه‌ای خصوصی در تبریز بود. بالاسان هوانسیان و همسرش، سونا زورانیان، نه فرزند (شش پسر و سه دختر) داشتند که وارطان کوچک‌ترین آنها بود. تحصیلات ابتدایی وارطان در دبستان هایکازیان - تاماریان و دوران متوسطه در دبیرستان مرکزی تِمَکان^۱ تبریز در ۱۲۹۲ ش به پایان رسید. او با استعدادی که طی دوران

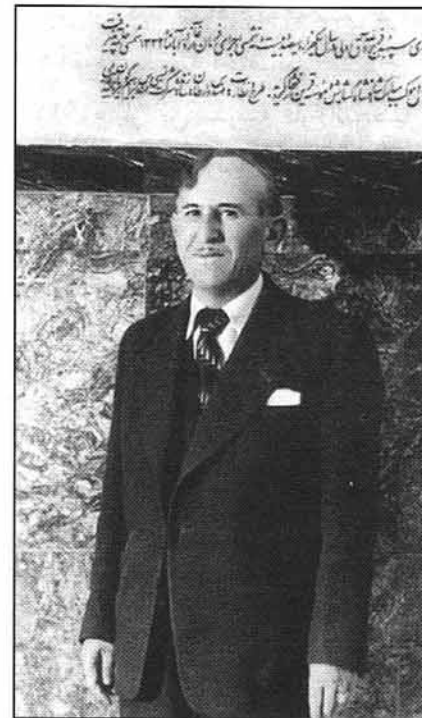
وارطان هوانسیان

دکتر سمیعی، دکتر مقدم، دکتر کتابچی، دکتر شیبانی و دیگران یکی از اعضای برجسته و فعال انجمن به شمار می‌رفت و تا سال ۱۹۳۵م، که تاریخ مراجعت وی به ایران است، دبیری انجمن با مشاوریه بود.^۱

وارطان هوانسیان در پاریس با گابریل بوواسو^۲ ازدواج کرد. از او و همسر فرانسویش دختری به نام فرانسواز شاکه^۳ به یادگار مانده است.

زمینه‌ها

وارطان هوانسیان در ۱۳۱۴ش/۱۹۳۵م به ایران بازگشت و بلافاصله در اداره ساختمان شهربانی استخدام شد و همزمان در برخی مسابقات طراحی ساختمان نیز شرکت کرد، از جمله شرکت در مسابقه طرح بنای هنرستان دختران در ۱۳۱۴ش که در آن مقام اول را به دست آورد. او همچنین ساختمان کلوپ افسران وزارت جنگ را، که گابریل گورکیان طراحی کرده بود، به اتمام رساند. در همین زمان، طرح مهمانخانه بزرگ دربند را تهیه کرد لیکن به دلیل مشغله فراوان نتوانست شخصاً بر چگونگی اجرای آن نظارت داشته باشد. در ۱۳۲۰ش، از جانب شهرداری تهران مأموریت یافت تا آیین‌نامه ساختمان را تنظیم کند. همزمان به سمت مهندس ارشد

وارطان هوانسیان در کنار کتیبه نصب شده در بانک سپه

بانک سپه منصوب و به بنای ساختمان مرکزی و بسیاری از شعب این بانک در شهرستان‌های بزرگ مشغول شد. به موازات این فعالیت‌ها به طرح و ساخت چندین بنای تجاری، اداری،

مسکونی و همچنین سینما برای کارفرماهای خصوصی همت گمارد. وارطان هوانسیان در طی زندگی حرفه‌ای خود به خاطر طرح‌های ساختمانی‌اش بارها مورد تقدیر و قدردانی قرار گرفت. دریافت دو نشان مهم علمی هنری و لوح تقدیر یکی برای ساخت کاخ سعد آباد، کاخ ولیعهد وقت و دیگری برای بنای ساختمان بانک سپه، شعبه بازار، از جمله این موفقیت‌ها محسوب می‌شوند.

هوانسیان در کنار کارهای معماری به فعالیت‌های فرهنگی نیز اعتقاد داشت. اولین اقدام وی در این زمینه تشکیل انجمن ایرانیان مقیم فرانسه در پاریس بود که تا زمان بازگشت به ایران سمت دبیری آن را بر عهده داشت. مهم‌ترین فعالیت فرهنگی وی در ایران تأسیس انجمن آرشیوتکتهای ایرانی دیپلمه در ۱۳۲۳ش و چاپ مجله آرشیوتکت در ۱۳۲۵ش بود. این نشریه در واقع اولین نشریه تخصصی معماری در ایران محسوب می‌شود که چاپ آن تا ۱۳۲۸ش ادامه داشت اما پس از شش شماره به دلایل مختلف چاپ آن متوقف شد. در ۱۳۴۰ش وارطان هوانسیان بار دیگر اقدام به چاپ نشریه‌ای با عنوان معماری نوین کرد که تا ۱۳۴۱ش پنج شماره از آن به چاپ رسید.

وارطان هوانسیان در ۱۳۴۶ش بر اثر تصادف در خارج از ایران از ناحیه سر مصدوم شد و مورد عمل جراحی قرار گرفت. شدت این تصادف به حدی بود که فعالیت‌های وی را تحت تأثیر قرار داد.

وارطان هوانسیان، مهندس و معمار معروف ایرانی، در ۶ خرداد ۱۳۶۱ش/۱۹۸۲م، در سن ۸۶ سالگی چشم از جهان فرو بست و در منزل ابدی خود، در آرامگاه ارمنیان، واقع در جاده خراسان، به خاک سپرده شد.

معرفی بناها

بناهای دوره اول

وارطان هوانسیان با شروع فعالیتش در ایران تحت تأثیر آموزش حرفه‌ای در پاریس، سعی داشت پاسخگوی موضوعات متنوع معماری باشد. به همین دلیل، شیوه‌هایی متفاوت از معماری را در طرح ساختمان‌ها به کار برد. شروع به کار در پاریس را می‌توان آغاز دوره

اول فعالیت حرفه‌ای او دانست و طرح مهمانخانه راه آهن در تهران هم‌زمان با شروع جنگ جهانی دوم را می‌توان آخرین اثر وی در این دوره به حساب آورد. آثار او در این دوره عبارت‌اند از:

۱. هنرستان دختران

بنای هنرستان دختران بر اساس طرح وارطان هوانسیان در ۱۳۱۴ ش پایه‌ریزی شد و در ۱۳۱۷ ش به اتمام رسید. هنرستان دختران در ضلع شمالی خیابان سوم اسفند (سرهنگ سخائی فعلی) و ضلع غربی کوچه هنرستان واقع شده است. این بنا در شمال میدان مشق و در شرق بنای وزارت جنگ، در کنار چند بنای دیگر، مجموعه‌ای از بناهای دوره معاصر ایران را در اوایل قرن حاضر تشکیل می‌دهد.

هنرستان دختران

۲. مهمانخانه دربند

طرح این بنا جزو اولین آثاری است که وارطان هوانسیان پس از مراجعت از پاریس به کار بر روی آن پرداخت. وی تنها به ارائه طرح این بنا اکتفا کرد و در اثر کمی وقت نتوانست شخصاً بر چگونگی اجرای آن نظارت داشته باشد. عملیات ساختمانی این بنا در دی ۱۳۱۴ ش تحت نظارت مهندس فرانسوی، ژان ونسان، آغاز و در ۱۳۱۷ ش ساختمان آن افتتاح شد.

مهمانخانه دربند

۳. کاخ سعد آباد

کاخ سعد آباد در ۱۳۱۶ ش، در بخش شمالی محوطه سعدآباد، بنا شد. این ساختمان را ابتدا به نام قصر ولی عهد می‌شناختند اما بعدها، به قصر شاه یا کاخ سعدآباد معروف شد. پس از انقلاب، در ۱۳۶۰ ش، در ساختمان کاخ تغییراتی صورت گرفت و به موزه تاریخ طبیعی تبدیل شد.

۴. مهمانخانه ایستگاه راه آهن

طرح مهمانخانه ایستگاه راه آهن را هوانسیان در ۱۳۱۹ ش تهیه و ارائه کرد اما به مرحله اجرا نرسید.

کاخ سعد آباد

بناهای دوره دوم

این دوره دوران پرکاری و اوج فعالیت وارطان هوانسیان در ایران محسوب می‌شود. در این دوره، تأثیر روش وی در ساخت بنا و اصول فنی و ساختمان‌سازی در بخش‌های مختلفی از شهر تهران و سایر شهرستان‌ها محسوس است. بناهای مربوط به این دوره عبارت‌اند از:

۱. مهمان پذیر لاله

احداث این بنا به سال‌های ۱۳۲۰ - ۱۳۲۴ ش باز می‌گردد. کاربری اولیه ساختمان تجاری - اداری بود چنان که در سال‌های اولیه پس از احداث مدتی به اداره اصل چهارم^۱ و مدتی نیز به خوابگاه دانشجویی اختصاص داشت اما در ۱۳۴۷ ش، با اجرای تغییراتی مختصر در فضای داخلی رسماً تبدیل به مهمان‌پذیر شد.

۲. ساختمان جیب

بنای ساختمان جیب بین سال‌های ۱۳۲۳ - ۱۳۲۵ ش طراحی و ساخته شد. این بنا در ضلع شمالی خیابان اکباتان و در نیش شرقی معبری باریک، قرار گرفته است. بنا با حجمی کشیده بخشی از بدنه خیابان اکباتان و کوچه غربی آن را شکل داده و حیاط آن نیز در سمت شمالی مجموعه قرار گرفته است.

۱. اداره‌ای که ایالات متحده آمریکا پس از پایان جنگ جهانی دوم تأسیس کرده بود و هدف آن ارائه کمک‌های فنی، بهداشتی و... به کشورهای در حال توسعه بود.

ساختمان جیب

۳. خانه مسکونی واقع در خیابان طالقانی

خانه مسکونی خیابان طالقانی (تخت جمشید) در ضلع جنوبی این خیابان و در نزدیکی میدان فلسطین (کاخ)، واقع شده است. به نظر می‌رسد این بنا در اواسط دهه ۱۳۲۰ ش احداث شده باشد. مجله آرشیوتکت در ۱۳۲۷ ش با چاپ نقشه‌ها و عکس‌های این ساختمان به معرفی آن پرداخته است.

۴. ساختمان تجاری - مسکونی اخوان

ساخت این بنا در فروردین ماه ۱۳۲۷ ش آغاز شد. این ساختمان، که در تقاطع خیابان‌های انقلاب و لاله‌زار قرار دارد، دارای سه نوع کاربری مختلف تجاری، اداری و مسکونی است.

۵. هتل (مهمانخانه) فردوسی

این هتل در ۱۳۱۴ ش در خانه شخصی مرحوم عزیز خان، واقع در خیابان فردوسی، ابتدای خیابان سوم اسفند، ساخته شده است.

۶. مجموعه تجاری - مسکونی جامی

عملیات ساختمانی این بنا در ۱۳۲۸ ش آغاز شد و تا ۱۳۵۷ ش در قالب مجموعه تجاری - مسکونی فعالیت داشت و وقف هنرستان دختران بود.

مهمانخانه فردوسی

بناهای دوره سوم

تغییر شرایط سیاسی و اجتماعی در دهه ۱۳۳۰ ش و نیز تحولاتی که در زمینه پیشرفت مصالح و فناوری در اواخر این دهه در سطح کشور به وجود آمد، شیوه معماری وارطان هوانسیان را، هرچند که به نگرش شخصی خود همچنان وفادار بود، دچار تغییراتی محدود کرد. او در این سالها کوشید تا تعادلی نسبی و منطقی میان روش خود و شیوه‌های نو و منطبق بر ذائقه عمومی ایجاد کند. مجموعه آثار وارطان هوانسیان در این دوره نشان از گرایش به سادگی در طرح جزییات ساختمانی و تغییر در انتخاب مصالح و رنگ ساختمان دارد. آثار مربوط به این دوره عبارت‌اند از:

۱. دبیرستان حرفه‌ای نمازی (شیراز)

بر طبق تاریخ حک شده بر سردر ساختمان، دبیرستان حرفه‌ای نمازی در محل فعلی آن در ۱۳۲۸ ش به دست آقای مهندس نمازی احداث شده است. طرح این ساختمان را وارطان هوانسیان در زمینی به وسعت یک هزار متر مربع، با دو هزار متر مربع زیربنا ارائه داد. در این دبیرستان شش شاخه نجاری، معماری، لوله‌کشی، آهنگری، رنگرزی و افزارسازی تأسیس شد و در چهارده کلاس آن هفتصد دانش‌آموز تحصیل می‌کردند.

۲. ویلای شخصی وارطان هوانسیان (زعفرانیه)

بنای مسکونی زعفرانیه یکی از سه ویلایی است که هوانسیان در باغ بزرگی متعلق به

سرتیپ مشیری طراحی و اجرا کرد. دو ویلای دیگر یکی متعلق به مالک باغ بود، در شرق ویلای وارطان هوانسیان و دیگری در غرب آن قرار داشت که در سال‌های بعد تخریب شد و ساختمانی مرتفع جای آن را گرفت. این ویلا، که وارطان هوانسیان در ۱۳۳۰ ش آن را برای خود ساخته بود در ۱۳۸۶ ش تخریب شد.

۳. ساختمان بانک سپه، شعبه توپخانه تهران

طرح این بنا در ۱۳۰۴ ش به تصویب رسید اما عملیات ساخت آن در ۱۳۲۹ ش شروع شد و در ۱۳۳۲ ش به پایان رسید. در کتیبه‌ای که در محل ورودی بانک نصب بوده به نام وارطان هوانسیان به منزله طراح و ناظر ساختمان اشاره شده است.

۴. ساختمان بانک سپه شعبه مرکزی اصفهان

ساخت بنای بانک سپه اصفهان در ۱۳۳۶ ش آغاز شد و در ۱۳۳۸ ش پایان یافت. در سنگ‌نوشته موجود بر روی دیواره بانک آمده است که طراحی و نظارت طرح زیر نظر وارطان صورت گرفته و پیمانکار آن شرکت فاتح بوده است.

۵. ساختمان بانک سپه شعبه بازار

این ساختمان، که به ساختمان ۲۵ شهریور معروف شد، در ۱۳۳۴ ش رسماً افتتاح شد.

تحلیل معماری وارطان هوانسیان

وارطان هوانسیان تحصیلات عالی خود را در رشته معماری و شهرسازی در پاریس به پایان رسانده و هفده سال تجربه علمی و عملی در زمینه معماری، او را با مباحث روز معماری و نیز شیوه‌های رایج در اروپا، به خصوص شیوه خاص ساختمان‌سازی در محدوده پاریس مرکزی، آشنا ساخته بود.

آگاهی هوانسیان از اصول و قواعد حاکم بر شیوه‌های معماری و ساختمان‌سازی در اروپای آن زمان، تسلط او بر این اصول و نیز اجرای دقیق او بی‌تردید جایگاهی ویژه را برای وی و آثارش در تاریخ معماری معاصر ایران ایجاد کرده است. به نظر هوانسیان یک معمار در وهله اول صنعتگری است که نه تنها باید از به حقیقت پیوستن اهداف خود

بانک سپه، شعبه مرکزی، میدان توپخانه

خشنود باشد بلکه باید از تأثیر اجتماعی آثار خود نیز قلباً اظهار رضایت کند. هوانسیان از جمله معماران ایرانی است که به همراه سایر تحصیل کرده‌های خارج از کشور پس از بازگشت به ایران در روند تحولات داخلی سهمی عمده در تغییر و توسعه معماری روز ایران در اوایل قرن بیستم داشته است.

او توجهی ویژه به مسائل شهری داشت و پایان‌نامه معماری‌اش با عنوان «طرح گسترش شهر پاریس، تأثیر یافته از آب و هوا به دور از آلودگی» نشان از این توجه دارد. همین علاقه او سبب شد تا در همان مدرسه دروس شهرسازی را نیز پی‌گیری کند. مشاهدات و مطالعات وارطان هوانسیان در دوران تحصیل در پاریس و فعالیت حرفه‌ای در آن شهر به دیدگاه وی در زمینه معماری و شهرسازی شکل بخشید و جهت داد.

بازگشت هوانسیان در ۱۳۴۱ش به ایران مقارن بود با مقطعی مهم از تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران؛ یعنی، دوران تجددخواهی و نوگرایی، که از سال‌ها پیش آغاز شده بود. ورود او به ایران همچنین هم‌زمان شد با بازگشت پی در پی دانشجویان ایرانی که از طرف دولت وقت برای تحصیل به اروپا گسیل شده بودند. این دانشجویان با گرایش‌هایی نو در تمامی زمینه‌ها بستری مناسب برای پذیرش اندیشه‌های جدید فراهم آوردند. این زمینه‌های مناسب داخلی و نیز گرایش‌های تجددخواهی نظام فضایی را برای وارطان هوانسیان فراهم آورد که امکان فعالیت مناسب را، در داخل کشور، داشته باشد.